

Vakablak

Durván reklámozott kormányablakban 74 percet vártam bankváltás bejelentésére. Érdemben nem intézkedtek; beszédtek papírokat. Propagandájuk üzeni: a reformok működnek, a „jó állam” újjászervezése sikeres. A küllem ragyog; a belső felszínes, túlterhelt, drága diszpecser-szolgálat. Ötletszerű korrekciók, összevonások vannak, ám egy XXI. századi demokratikus állam képe nem tűnik elő. A közszolgálatról a kormány-periodika 2020-ig két elemet emel ki: életpálya-modell, elektronikus igazgatás. Máig mindez: fej vagy írás, snóbli ráérő ügyfelekkel. Adós a közigazgatás rendszerszintű reformjával az alaptörvény; azóta sincs modern szintézise, polgárbarát miliője az állam és jog megbarkácsolásának. Kulcsár Kálmán miniszter volt legutóbb az államrezon értő kultúrmérnöke. Utána egymást érték tévutak, végre nem hajtott stratégiák. 2010 óta tarvágás éri a berendezkedés autonóm pontjait, eltűnt a bizalmi elv, drákói fenyegetés sújtja az alattvalókat; a branchesbeliek legyintenek, a gyengék szívznak. Kevéssé szabad bármi; fent szinte minden mégis elsikálható. Csak ketten nincsenek megelégedve (lásd NAV) a történetekkel: aki ott dolgozik, s aki oda fordul. Két karakter látszik: a politikai odakozmál(tat)ás és a túltengő hatalom érdemi felelősség híján.

A modern, demokratikus állam három jellege: 1. fellép közhatalomként, 2. pénzt ad közfeladatokra, közmecenásként jár el; közgazdaságilag befolyásol, pályáztat, ösztönöz, 3. politikai partnerként együttműködik, színteret ad és szolgál. E három vonás kiegyensúlyozott, rugalmas összhangot feltételez. Itthon diszfunkció (díszfunkció) jellemző.

1. A közhatalmi állam jogot alkot és alkalmaz, ha a közjót általánosan, egységesen, feltétlenül szavatolni kell; ha tiltani, kötelezni, korlátozni, szankcionálni muszáj. Ám az új jog hátrafelé nem működik, /visszamenőlegesen, negatíve tilos is/, előre pedig sokszor felesleges utánvagy próbálövés. Egyedi igényre normatív válasz (lex akárkicsoda!) alapjaiban hibás; jogalkotói joggal való tudatos visszaélés. Túltermelési válságban a jogalkotás (mint gyakran szükségtelen, aránytalan, néha kriminális eszköz). A törvények sora kapkodó, gyakori a korrekció. Silány minőségben, kellő alapok és feltételek nélkül, középkori manufaktúrában készülnek a jogszabályok, melyeket alkotójuk sem tisztel. Európai normát, honi alkotmányos elvet, háttértanulmányt számon kérni hiábavaló. A jogbiztonság, a kiszámíthatóság, a normavilágosság ritkán jut érvényre. Sem az írott, sem az alkalmazott jogban nincsen elég minőség, alaposág, belátás.

A közhatalom gyenge a jogérvényesítésben is. 80 % körüli index jelzi azt, amikor a polgár nem lát kivetnivalót a jog megsértésében, kijátszásában. A másét elítéli, a sajátot felmenti. Megelőzésről, hatékony felderítésről, utógondozásról, mediációról szó van, de tett alig lesz belőlük. Ha az ideális állapot 100 % volna, a közhatalmunk nívója kb. a 15-20 % táján totyog. Papíron ütős, hatékonyan ígért, ám a gyakorlatban háromesélyes. Tisztességes ellenőrzési, felelősségi rendszer sincs hozzá.

2. Normális országban a közügyek megoldásának rendes módja, hogy a jó célokra pénzt adnak, a kedvezőtlen törekvéseket pedig nem betiltják, hanem gazdaságilag megterhelik, diszpreferálják. Technikai jók: nyitott pénzalapok, támogatások, projektek, pályázatok, adókedvezmények, társfinanszírozás, egyéb ösztönzők; illetőleg közgazdasági hátrányok, közteher-formák és más, objektív fizetnivalók. Így juttatja kifejezésre az állam, hogy adott körben nem akar túl sok veszélyt, kockázatot, szennyezést, malórt látni. Pl.: hódít a „szennyező fizet”-elv; vele addig ösztönöznek, amíg a megelőzés vagy az alternatív mód gazdaságossá válik. Honi megoldásuk felemás. Nem csupán kevés az ide jutó pénz. Nagyobb – szemléleti - gond, hogy a hatalom megigéz s tolvajjá tesz sokakat. Meg kell mutatni, hol lakik az isten; közben üt és ül az arcátlan (f)osztogatás. A pénz útja átláthatatlan: ide érve a közbeszerzési visszaéléseket (és visszaosztásokat), a nagypolitika bundáit, a korrupciót, a protekciót. Többet érne a közjog helyett a civiljog: az egyenjogúság és mellérendeltség, a tulajdonos és a jó gazda valós érdeke, s a felek fair szerződése. A közügyek fele nyerhetne így megoldást (a mai 25-30 % helyén). Beruházás, fejlesztés, térségi kiegyenlítő szerep, társulás, mecenatúra mehetne így jobban. Riasztó ellenpélda több uniós operatív program; típushiba az MMA.

3. A törvénynek, a közhatóságnak mindenki alárendeltje. Pénzes paktumot kötni nem mindenkivel kell s lehet. Politikai, szakmai, üzleti, érdekképviselői stb. partnerként együttműködni, kompromisszumra jutni, bölcsen politizálni viszont létérdeke annak, aki demokráciában kíván sikeres lenni. Ilyenkor már a magas állami tisztségviselő csupán első az egyenlők között. Nem alattvalóit, hanem választóit s partnereit szólítja meg. A civil társadalom ellenőrzi a hatalom birtokosait, nem fordítva. Számadással tartoznák és lecserélhetőséggel fizet a választott demokrata: az ő dolga alkalmat, fórumot, színteret teremteni a civil kapcsolatokhoz (ami nem üres PR). Hitelesen élje meg: ezen a pályán ő a gyengébb fél. Európa demokratái alázattal a feszültségek, elégedetlenségek zömét megelőzik, minimalizálják; a bajok közel 1/3-át kiszűrik. Nálunk a sértő lekezelés dívik.

Amilyen az állam, olyan a joga. Teljes, államfilozófiai mélységű fordulat, modernizáció kell majd. Demokratikus jogállami, eurojogi, polgárbarát helyreállítás feltételez olyan, együttes, stratégiai tennivalót, mint dereguláció (jogi gyomtalanítás), decentralizálás (a helyi közügyek lenti megoldása), ill. szubszidiaritás (helyénvalóság, fair megosztás a közfeladatokban szintek, szervek között); több területen deatizálás (a túltengő, nem adekvát állam leépítése), depolitizálás (a független intézmények gyámság alóli felszabadítása). Eurojog: egyezmény-tisztelet, szolidaritás. Polgárbarát is, mivel a vezéri ethosz gagyi ajánlat; a lovakat etessük, hogy majd a verebeknek is valami leessék. Leesett?

Budapest, 2015. december 12.